Kuuleminen liikenne- ja viestintävaliokunnassa 7.9.2022 keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta (Kaisu)

Ilmastoyksikkö, ympäristöministeriö

6.9.2022

Taustaa

Valtioneuvosto hyväksyi 2.6. järjestyksessä toisen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman, joka on selontekona annettu eduskunnan käsiteltäväksi. Kyse on varsin mittavasta asiakirjasta jonka keskeinen sisältö ovat ne toimet, joilla Suomi pystyy puolittamaan taakanjakosektorin päästöt vuoteen 2030 mennessä. Taakanjakosektorille kuuluvat liikenteen, maatalouden, rakennusten erillislämmityksen, työkoneiden, jätehuollon ja F-kaasujen päästöt sekä päästökaupan ulkopuolisen teollisuuden ja muun energiankäytön päästöjä. Komission kesällä 2021 julkaistun uuden taakanjakoehdotuksen mukaan Suomen kasvihuonekaasujen päästövähennysvelvoite taakanjakosektorille vuodelle 2030 on 50 prosenttia verrattuna vuoden 2005 tasoon. Tämän velvoitteen täyttäminen on ollut uuden keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman lähtökohtana.

Suunnitelmassa on lisäksi otettu huomioon hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettu hiilineutraaliustavoite vuodelle 2035 ja arvioitu taakanjakosektorin osuutta tavoitteen saavuttamisessa. Suunnitelmassa arvioidaan millä sektorikohtaisilla toimilla päästökehitys saadaan kulkemaan kohti näitä tavoitteita. Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma on valmisteltu rinnakkain ilmasto- ja energiastrategian kanssa hyödyntäen osittain samaa tietopohjaa. Suunnitelmassa tarkastellaan edellä mainittujen sektoreiden lisäksi myös poikkileikkaavia teemoja, kuten alueellisen ilmastotyön ja kulutuksen merkitystä.

Päästövähennystoimet ja niiden mitoitus

Päästökehitys nykyisillä toimilla ei riitä saavuttamaan asetettuja päästötavoitteita. Jotta voidaan saavuttaa tarvittava päästötaso vuonna 2030 tarvitaan vähintään 5,6 miljoonan tonnin edestä uusia toimia. Nämä uudet lisätoimet muodostavat suunnitelman toimenpideohjelman. Vuoden 2030 tavoitteen ja vuoden 2035 oletetun tavoitetason välillä on 2,7 miljoonan tonnin ero, josta osa voidaan kattaa nykytoimilla ja osa uusilla politiikkatoimilla. Vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen riippuu paitsi nyt käsiteltävänä olevan taakanjakosektorin kehityksestä myös siitä, miten maankäyttösektori sekä päästökauppa kehittyvät. Ilmastosuunnitelman toimenpideohjelmassa hyödynnetään vuoden 2030 tavoitteen osalta EU-lainsäädännön sallimia joustoja.

Ilmastosuunnitelmaan on sisällytetty päästövähennystoimia kaikilta suunnitelmaan kuuluvilta sektoreilta. Toimia tarvitaan kaikilla sektoreilla, jotta päästöjä voidaan vähentää tavoitteiden edellyttämällä tavalla. Tämän hetkisen arvion perusteella toimenpideohjelman toimilla saadaan vuoteen 2030 mennessä aikaan joustot mukaan lukien 5,7 miljoonan tonnin päästövähennykset perusskenaarioon verrattuna ja näin ollen päästövähennysvelvoite saavutettaisiin. Liikennesektori on kokonsa takia keskeisessä roolissa kokonaisuuden kannalta. Tärkeimmät liikenteen päästövähennystoimet muodostuvat fossiilittoman liikenteen tiekartan kahden ensimmäisen vaiheen toimeenpanosta sekä EU-tason toimista. Lisäksi harkitaan edelleen tiekartan kolmannen vaiheen toimien tarpeellisuutta.

Maatalouden osalta kyse on erityisesti EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla eli CAP:in perusteella toimeenpantavista päästövähennystoimista. CAP:in kautta ei kuitenkaan ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista toteuttaa kaikkia maatalouden ilmastonmuutoksen toimenpiteitä, vaan käyttöön tulee ottaa myös kansallisia toimenpiteitä. Suunnitellut maatalouden päästövähennystoimet liittyvät erityisesti turvemaiden päästöjen hillitsemiseen, kuten turvemaiden viljelyyn korotetulla veden pinnalla, kivennäismaiden hiilensidonnan lisäämiseen, täsmäviljelyyn sekä lypsylehmien metaanituoton vähentämiseen. Toimien päästövähennysvaikutukset kohdistuvat maataloussektorin ohella suurelta osin myös maankäyttösektorille. Huomiota kiinnitetään myös ruokaan ja sen merkitykseen ilmastopolitiikan kannalta.

Rakennusten erillislämmityksen aiheuttamia päästöjä vähennetään ennen kaikkea luopumalla öljylämmityksestä ja siirtymällä vähäpäästöisiin ratkaisuihin. Siirtymää tuetaan investointiavustuksilla ja kotitalousvähennyksellä. Lisäksi on tarkoitus nostaa lämmityspolttoaineiden jakeluvelvoitetta, joka vaikuttaa tehokkaasti jäljellä olevan öljylämmityksen päästöihin. Lämmitysöljyn jakeluvelvoitteen nosto vähentää myös työkoneiden ja muun öljynkäytön päästöjä.

Myös poikkisektoritoimia tarvitaan

Ilmastosuunnitelmassa on määritelty joukko toimia, joilla voidaan vähentää kulutusperäisiä päästöjä. Päästölaskennassa nämä vähennystoimet voivat heijastua taakanjakosektorilla käytännössä esimerkiksi liikenteen, erillislämmityksen ja maatalouden päästöihin. Kuluttajia kannustetaan edelleen puolittamaan hiilijalanjälkensä. Myös kuntien aktiivinen ilmastotyö edistää eri sektoreiden päästövähennyksiä suoraan ja epäsuorasti. Kunnat vastaavat alueillaan muun muassa kaavoituksesta, maankäytöstä, liikennesuunnittelusta, energiayhtiöiden omistajaohjauksesta, monien rakennusten lämmitystapavalinnoista ja julkisista hankinnoista.

Ilmastosuunnitelmassa on huomioitu tällä kertaa myös kiertotalouden päästövähennysmahdollisuudet. Kiertotalous tarjoaa ratkaisuja, joilla voidaan vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja hillitä muutenkin kulutuksen ja tuotannon ympäristövaikutuksia. Merkittävimmät kiertotalouden avulla saatavat päästövähennykset tapahtuvat tuotantotoiminnassa, kun neitseellisten luonnonvarojen käyttö ja toisaalta valmistusprosessien energiantarve vähenevät.

Avoin valmisteluprosessi

Ilmastosuunnitelman valmistelun aikana on kuultu eri sidosryhmiä ja kansalaisia laajasti ja monipuolisesti. Osana valmisteluprosessia järjestettiin suurta suosiota saanut kansalaiskysely, jossa pyydettiin näkemyksiä alustavasti määritellyistä päästövähennystoimista. Tämän lisäksi Turun yliopiston kanssa järjestettiin kansalaisraati, joka systemaattisella tavalla keskusteli uusista toimista, ja antoi niistä lausuman. Nämä menettelyt osoittivat selkeästi, että kansalaisilla on sekä valmiuksia että halukkuutta osallistua ilmastopolitiikan suunnitteluun. Ilmastosuunnitelman valmistelun aikana kuultiin laajasti myös nuoria, ja ympäristöministeriö järjesti sidosryhmille työpajatilaisuuksia. Lisäksi ympäristöministeriö neuvotteli saamelaiskäräjien kanssa saamelaisia koskevista ilmastotoimista. Laajan osallistamisen kautta suunnitelman tueksi on saatu arvokasta tietoa erilaisten ilmastotoimien vaikutuksista.

Vaikutusten arviointi ja seuranta

Suunnitelman vaikutuksia nyt esitetyillä toimilla pyrittiin arvioimaan mahdollisimman monipuolisesti. Taloudellisten ja ympäristövaikutusten lisäksi arvioitiin myös toimenpidekokonaisuuden sosiaalisia vaikutuksia. Tässä yhteydessä erityisesti toimien oikeudenmukaisuuden arviointi nousi esiin.

Ilmastosuunnitelman toteutumista seurataan valtioneuvoston kalenterivuosittain eduskunnalle toimittaman ilmastovuosikertomuksen avulla. Kertomus sisältää tiedot päästökehityksestä sekä päästövähennystavoitteiden toteutumisesta ja niiden saavuttamisen edellyttämistä lisätoimista. Osana seurantaa tarkastellaan myös hiilineutraaliuden saavuttamiseen liittyviä tekijöitä. Lähtökohtana on, että päästövähennystoimien toimeenpano alkaa välittömästi. Tämä on tarpeen, jotta taakanjakosektorin päästöjen puolittaminen onnistuisi.